کۆنەدەفتەر

کۆچێکی ڕەشپۆش

* **حەسیب قەرەداخی** دەیتوانی ببێ بە شاعیری بەرەی کلاسیکی و شیعر لەسەر بەحری عەرووزو یەکێتیی قافیە بهۆنێتەوە، چونکە لە نێوەندی خوێندنی بەرایی لە حوجرەی مزگەوت گوێی بەکێشی ئەو جۆرە شیعرە ڕاهاتبوو، بەڵام زوو هاتە سەر سیستمی شیعری نوێ بەبێ ئەوەی مەرجەکانی شیعری کۆن بخاتە پشتگوێ. بەم جۆرە زۆری بەرهەمی شیعری ئەم شاعیرە ڕێگە بۆ ئەوە خۆش دەکات بووترێ لە هەموو بابەتەکانی شیعری کوردی هەیە لە کۆن و تازەدا. جگە لە بەحری

عەرووزی بایەخێکی زۆری بەکێشی سیلابی خۆماڵی داوە.

مارف خەزنەدار

* رەنگە گەڕانەوە چەند جارێک بۆ نووسین لە بارەی شاعیرێکەوە، ئەوەندە بە پێز و بەهێز و بە نموود نەبێت، بە قەد ئەوەی کە جاری یەکەم لە بارەیەوە نووسراوە، هەرچەندە کە من تا ئێستا بە چەند نووسینێک ئاوڕم لە **حەسیب قەرەداخی** داوەتەوە، بەپێی توانا و تێگەیشتنی خۆم رووناکیم خستووەتە سەر شیعرەکانی. هەر جارێک بە شێوەیەک هەڵمسەنگاندوون و تا رادەیەک مافم بە لێهاتوویی و بواری ئەفراندنی داوە، بەڵام جیهانی شیعریی شاعیر ئەوەندە فراوان و بەربڵاوە، دەکرێ هەرجارەی لایەنێکی لێ شەن و کەو بکرێت.

کەمال غەمبار

* **حەسیب قەرەداخی** لە شیعری "کەژاڵی جوان"دا پێوەندییەکی توندوتۆڵی نێوان خۆی و خەمی مەولەوی و گۆران دەدۆزێتەوە. شێوەکە دەبێتە رەنگێکی ئاوێتەبووی گونجاو لە نێوان ئەو سێ خەمە، یان ئەو سێ کۆستە. ناوەرۆک شێوەیەکی قەشەنگ بۆ خۆی دەدۆزێتەوە و پەل دەهاوێت بۆ ناو جیهانێکی فراوانتر. ئەو تێهەڵکێش -تضمین-ە کە شاعیر کردوویەتی و شیعرێکی مەولەوی هێناوە و لە شێوەی شیعرەکەی خۆیدا شوێنی بۆ دیاری کردووە و ئەوەی کە لە سنووری خەمەکەی ئەودا جێی بووەتەوەو بە جۆرێک گونجاوە وەک ئەوەی کە بۆ ئەو جێگەیە دانرابێت و زیاتر شێوەی شیعرەکەی پێ بڕازێتەوە.

ئومێد ئاشنا

* **حەسیب قەرەداخی** پێویستی بە ناساندن نییە، دەمێکە هەناسەی گەرمی هۆنراوەکانی ئالوودەی هەست و هۆشی مرۆڤی کوردە، لە بواری ئەو ئاژاوە و تەپوتۆزە شیعرییەی ئەم سەردەمەی کورددا، هۆنراوەکانی تیژڕەو و خاوەن ئەزموون و رەسەنن.

رەووف عوسمان

* "**حەسیب قەرەداخی**" لە واقیعێکی مەترسیدار و تۆقێنەردا شیعرەکانی نووسیوە و چووەتە ناو شتە شاراوەکانی کۆمەڵگەوە، بەڵام نەخۆی وەک شاعیر لە ناو شتە شاراوەکان

دەرهاتووە، نە شتە شاراوەکانیشی کردووەتە پێکهاتە و ئەزموون، بەڵکو شتەکانی تێکەڵ بە لاوانەوە و هەستێکی رۆمانسیانە کردووە و دووبارەی کردوونەتەوە. پرسیار لە درێژبوونەوەی رستەکانیدا نامێنێتەوە، رستەی دواتر راستەوخۆ وەڵامی رازیکەری پێیە. ئەم شێوازەش مایەی سەرسامی خوێنەر نابێت و پرسیار دوادەخات، پرسیاریش دوابخرێت دەقی وەستاو بەرهەم دێت.

لە دەقی جووڵاودا پرسیاری دیاریکراو هەیە، بەڵام وەڵام و ئامانجی دیاریکراو نییە، رەنگە هەندێک پرسیار لە نادیارییەکی رەهاشەوە بکرێت، بەڵام زۆرینەی پرسیار و مامەڵەکردن لەگەڵ ئەو شتانەیە، کە لە نێوان لە دایکبوون و مەرگی مرۆڤ پەیدا دەبن و لە دەوری توانا و هێزی بوون دەسووڕێنەوە و هەر لەم ئاسۆ و ئاستەشدا دەکۆڵنەوە. هەموو ئەو شتانەی کاریگەرییان بەسەر ژیانەوە هەیە پێویستە لە رازی داهێناندا کاریان پێ بکرێت و ناخ و کرۆکیان بەرجەستە بکرێت و بکرێن بەتاقیکردنەوەی دەق. دەقی ئەدەبی تەواو لە خەیاڵدا نارسکێت، بەشی زۆری لە ناو ژیاندا دەرسکێت. ژیانیش هەقیقەتە. خەیاڵ کێڵگەی دێرەکانی ئاوڕشێن دەکات بۆ بۆنخۆشبوون و سەرنجڕاکێشان.

دوای کۆستە خودییەکەی "خەم" و "مەرگ" دەبنە ناوەند و جێگرەوەی بیرکردنەوەی. خاڵی بینینی دەگاتە هێڵی وەهمکردن و چرکەساتی سۆزدارییەکی سفت و سۆڵ ترس لە جوانەمەرگبوون، یان هەڵزەقینەوە وەرگرتن بەرامبەر جوانەمەرگبوون گیانی شاعیری رووبەرووی یاخیبوون کردووەتەوە، نەک زاڵبوون بەسەر جوانەمەرگبوون. لەم یاخیبوونەیدا ئاسوودەیی دەروونی دەست دەکەوێت، کە هۆ و پێویستییەکی یاخیبوونەکەی بوو. بە هۆشیارییەوە دەزانێت هەقیقەت لە کوێ و خەیاڵ لە کوێ بەکاربهێنرێت. لە ناو شتە شاراوەکان دەردێت و شتە شاراوەکانیش بە روونی دەکاتە پێکهاتە و تێکەڵ بە خەونی کۆمەڵگەیان دەکات، یان لە رێگەی خەونی خۆیەوە دەیانکات بە خەونی گشتی.

لە کردەی ناونیشاندا لە تەواوی شیعری کوردی خۆی جیاکردووەتەوە، هەوا و مۆرک و تایبەتداری خۆی دەستنیشان کردووە بەوەی هەموو بەرهەمەکانی لە ژێر یەک ناونیشاندا ناودارکردوون. دۆخێکی ناوازە و نەبیندراو و دیاریکراوی بەو شێوازە باوە دا، کە دەگوترا: دیوانی حەسیب قەرەداخی. کردی بە فەرهەنگی خەم. ئەمەش جیاوازییەکە لە ئەزموونی ئەم شاعیرەوە دروست بووە. لێکدانەوەمان لە خاڵێکدا بۆ دروست دەکات، کە فەزا و ناوەرۆکی دەقەکە دەخاتە خزمەتی ناونیشانەوە. ناونیشانیش خاڵێکە رامانده‌گرێت و پاشان بەرەو هێڵی بێکۆتایی ئازار و بەختەوەریمان دەبات.

سەباح رەنجدەر

١- هەی داد، هەی داد شەو درێژە
هەی داد، هەی داد ڕەقیب بەسە
داخی دڵتم پێ مەڕێژە
منم لەژێر باڵی شەودا هاوار ئەبەم بۆ خەیاڵم:
دڵی خۆتم بۆ هەڵڕێژە،
ئادەی لە ناخی تەقیوتا پەیامێکم تێ هاوێژە
خەمێکی کەیشت ئەدەمێ
لەناو زەبەندی گێژاوتا
نەمامی نوێیە بی نێژە:
بەستەی باومان هەتا ئەمڕۆش بمانەوێ و نەمانەوێ
فەتەڕۆیەکی بێ چێژە

٢- پایز ساردە
هەورێکی زۆر خۆڵەمێشین، سام لێ نیشتوو
بەری ئاسمانی گرتووە
دەستی ناوەتە سەردەمی ئاسۆی ئەملا و ئاسۆی ئەولا
کات بەیانە ئەوا خەڵکی
لەسەر حەوزەکەی خانەقا دەستنوێژ ئەگرن
مەلایەکی تر پێش نوێژە

٣- سەد و چل ساڵێک لەمەوبەر
مەلا خدر،
عەبایەکی دا بەشاندا و لە ژوورەکەی هاتە دەرێ:
ئەلا ئەی نەفسی بووم ئاسا هەتاکەی حیرسی وێرانە
لەگەڵ ئەم عەشقبازانە بڕۆ بازانە، ئازانە!
چەند فەقێیەک لە خانەقا بەڕێیان کرد هەتاکو "وەیس"
هاواریان کرد:
وشەی کوردی ماڵوێرانە

شارەزووریش بێ بابانە
"نالی" ئەڕوات، هەوار دوورە
کەچی خاکمان لە کاغەزی هەندەراندا
هەتا ئێستەش بێ سنوورە!
لە ئەشکەوتی هەزار مێرددا، هاوار هەڵسا:
پێرەمەگروون دای بەسەردا
لە شارەزووری بێ چرا، شەو باری خست
بڕۆ "نالی"،
بڕۆ "نالی"!
هۆ خەڵکینە بۆ نەتان بیست؟
هۆ خەڵکینە، بۆ ئەو شەوە گرانەتا کەوتە ناوتان؟
هۆ خەڵکینە، بۆ ئەو شەوە خەوی مەرگیش چووە چاوتان؟
"نالی" ڕۆیی و کەس هەڵنەستا،
کە ڕۆژ هەڵهات و گشت شتێ ئاشکرا بوو
دەرگای بەبە مۆر کرابوو،
ئەوسا دەستتان دا بەدەستا
هاتن و چوون
بۆ نەبووبوون وا هەر نەبوون؟
هۆ خەڵکێنە، ئەوا سەد و چل ساڵ ئەبێ
لە شارەزوور، سەری حەبیبە هەر شینە
لە هەر کەسێک داوای خەوێکی "نالی" کەین
ئەڵێ: هەرۆ، هەرۆ نینە!

٤- بڕۆ "نالی"،

"نالی" بڕۆ
تەختی شارەزوور بێ تاجە
کە شارەزوور تاجی نەبێ

شاعیریشی بێ ڕەواجە!

٥- دار بەڕوویەک هاتە ڕێگەی سێبەری بۆ بکات
وەشتێک بەسەر قەرەداخدا
کەژاوکەژ هات خۆی دەربخات
لە کۆچەڕێی "مەولانا"وە
تۆزی ڕێگە هاتە دواوە:
"نالی" بڕۆ،
بڕۆ "نالی"
دامێنی خۆت بشۆرەوە
لە"ئاوبارە" مەخۆرەوە
سەرچاوە پیس و وێرانە
وەرزی خەمی ئاودێرانە
قاتی ساڵی وەرزێرانە!
"نالی" بڕۆ،
"نالی" بڕۆ
تەختی «ئەحمەد پاشا»ی بەبە سەرنگوومە،
«سالم» قافییەی شێواوە،
«کوردی» «قالە»ی دەرکراوە
کۆستەکە ئێجگار قەبەیە،
«مەحوی» ئەڵێ:
لە دڵی من ئاشیفتە تر تەنها وڵاتی بەبەیە
بڕۆ جگەر گۆشەکانت
بخە باخەڵ و گیرفانت
دەست و پێیان لە گۆ ئەخەن
بەفووی ساردی مەعنای خراپ، تەشەری تاڵ
شتی سەیریان ئەدەنە پاڵ!

"نالی" برۆ،
برۆ "نالی"
خەنجەرەکەی «ئەحمەد پاشا» لە کێلاندا خنکێنراوە
ئەگەر شێخی «ئاوباریک»م نەدیبایە
من هەر ئەموت شکێنراوە!
«سالم» هەر لە «دێوانە»یە
تەمی شاخی «دارمازەڵە»
بەچاوی ئەو پێوانەیە.
ئەستێرەکان لە پشت کێوی «سەگرمە»وە
وا لاڵ و پاڵ هەموو خەوتن
جەندرمەکان لە «شێخ حەسەن»یان نەپرسی
کە سەرکەوتن.
کتێبخانەکەی «شێخ لەتیف» ئاگر گەیشتە دامێنی
«سالم» ئیتر چۆن ئەمێنی؟
لە ئەصڵا بانیی ئەم کارە کاسبهایی شەهری بوون
لە ئەمری فیتنە ئەنگێزا سەراسەر میثلی مەردانن
لە ئەوزاعی سلێمانی ئەوانەی شاد و ئاسوودەن
لە فەرعا نوتفەیی حیزن، لە ئەصڵا جینسی شەیتانن
گەهێ هەمدەردی ئەکرادن، گەهێ هەم عەیشی ئەتراکن
لە یەک لا مادەری بەرخن، لە یەک لا یاری گورگانن
"نالی" ئیتر چۆن کۆچ ناکەی؟
"نالی" برۆ ئازار تاکەی!
لە غوربەتێکی دوورەوە بەکۆڵ بگری
بۆ خانەقا و مەولاناکەی
سەیرێکی خۆش لە چیمەنی ناو خانەقا کە
ئایا رەبیعی ئاهووە یا چایری سنوور؟

٦- هۆ "شێخ ڕەزا"

تۆ لە بیرتە سلێمانی کە دار الملکی بابان بوو،
کە مەیدانی جریدبازی لە دەشتی کانی ئاسکان بوو
بۆ ئەربابی حاجەتەکان،
مەتاف هەر گردی سەیوان بوو،
ئەی بۆچ لە بیرت نەماوە،
چۆن کاول و چۆن وێران بوو؟
خاکی "بەبە" دڵی هەموو ئالی"بەبە"
کوڵبەی تەنووری ئەحزان بوو
کەچی مێژوو هەر «فاتەکەی سەر گردەکەی سوورەبان» بوو!

٧- "نالی" بڕۆ

بڕۆ دەستی مەرەکەباویت پاک بشۆ
"نالی" کۆچ کە،
چونکە لە دوای ئەم کۆچەی تۆ باوی کۆچە

کـــۆچ بوو بەنانم کـــۆچ بوو بەبەرگم
کـۆچ بوو بەنەشــتـەر، درا لە جـەرگم

گوێ ڕاگرە،
شاعیرێکی ئەم سەردەمە
کۆچ نامەی نوێی نووسییەوە
کە تێم ڕوانی، زۆر ئاشکرا
کۆچەکەی تۆم تیادییەوە
لەسەر پشتی ئەسپی قەترانی ئەم شەوە
کۆچ و باری هەرچی دڵداری ڕەوەندە دابەستراوە
گۆرانییەک لەسەر زاری لق و پۆپە
دەنگ دانەوەی لە ئاسۆدا، لەناو سینەی چەمەکاندا
ئەبنە چیرۆک

ئەبنە داستان
شاعیرێکیش وا بانگ ئەکات
شەو درێژە... ڕێی بێداری بێ هاوڕێیە، نابڕێتەوە
بۆم نابڕێ دەوەرە
وەرە ئەی خەم
لەسەر لێوم... لەسەر چاوم
نەبا غەریبێ جێت بگرێ
تۆ دێیتەوە
وەکو گوڵی شیعرەکانت
لای "مودڕس"، لای "خەزنەدار" ئەکرێیتەوە؟
"نالی" کۆچ کە، کۆچ گرانە
تۆیش بۆ باری گران چاکی
چونکە پاکی،
چونکە تاکی

٨- مەیەرەوە
چونکە خەڵکی پرسیش دەکەن
چیتان کرد لە تەختی «ئەحمەد»،
بۆ تەختی «ئەحمەد» چیتان کرد؟
بەپیلانی کاسبهای شار ڕێتان نەبرد!
ڕۆمی بەڵای ناگەهان بوو
ڕۆمی پەتای بێ ئامان بوو
هەمووی کوشتن
«ئەحمەد»یش مرد
«ئەحمەد پاشا» ، ئەحە کەچڵ، هیچیان نەمان
تاوان لە کۆڵی کێ دایە؟
ئەحمەد؟ ئێوە؟ مێژوو؟ زەمان؟

ئەگەر وەڵام نەدەیتەوە
دەروونی خۆت ئەخۆیتەوە
کە وەڵامیشت دایەوە
مۆرکی راپۆرتی لێ ئەدەن
هەزار جنێوت پێ ئەدەن!
مەیەرەوە،
لە کۆچی دووری بێ پەیتا

تۆ باقیەی ساقیەیی صەحنی چەمەنبە
مەیدان هەموو مەی دانە بەکاسات و بەطاسات
"نالی"یەک و ئەوکەس کە تەمامی غەزەلی بیست
مەعلوومی بووە زۆر و کەمیی خاریقی عادات

٩-لەسەر شەقام و خانەقا
بەناو گەرووی رەشەبادا ئەڕوانمە لووتکەی ئەزمڕ
هەموو سەر لە بەیانییەک دڕ ئەدا بەتاریکی
وەکو یەکەم بڵێسەی گڕ
هەتا ئێستەش «ڕیچ» ئەبینم
ریچ وەستاوە لە پێچەکان
کاغەزی شێخ وەردەگرێ و
دەرمانی پیس بۆ واریسی تەختی بەبە ئەگرێتەوە
تلیاک ئەکاتە قەندەکەی مەولاناوە
دەمانچەکەی دای بەپاشا
پاشا ئەکوژێ لە پەناوە!

١٠- هۆ مەڵکەندی، هۆ خانەقا،
هۆ شێخ هەباس، هۆ کانی با،
بەبادەکەی خۆش مرووری نالی بڵێن
سەری بگرێتە خاک و خۆڵ

خەمێکی زۆر بگرێتە کۆڵ
لە وڵاتی نالییەکاندا و لەلای نالی وڵاتەکان
شتێک گۆڕا و جەمسەری کار وا دۆزرایەوە
لەلای ئێمە، لە کۆچەکەی نالییەوە
بەستەڵەکی شەوی سەد و چل ساڵەمان نەشکێنراوە
لە سێبەری دار بەڕوودا
کاسە دۆیەک نەخورایەوە قۆچی قەوی بۆ نەکرابێ
کووپەیەکمان هەڵ نەبچڕی
هەزار پەنجەی تێ نەخرابێ
هەناوێکمان لە ناخ نەگرت
هەزار زامی لێ نەکرابێ
ڕەشبەڵەکێکمان ساز نەکرد
بەلیتەی جێ هەڵپەڕکێمان
سەرمان لە قوڕ نەگرتبێ
مەرحەبایەکمان لێ نەکرا
دەستمان بۆ دڵ نەبردبێ
(نالی) بڕۆ کۆچ تا سەربێ
قۆچ با سەربێ
(نالی)، کاتێ پاک و چاکە دەربەدەربێ
گۆڕی نەبێ
چۆڕی نەبێ